

การประเมินผลการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทของการกระจาย

อำนาจและการจัดทำกรณีกิจศึกษาจากประสบการณ์ที่ได้รับ :

กรณีกิจศึกษา สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และ
องค์กรชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

ดร.ถวิลวดี บุรีกุล *

นางสาวศรัณยู หมั่นทรัพย์

นายชูศักดิ์ ปัญญามูล

นางสาวสิริกัญญา ปานพวงศรี

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ นับแต่มีการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และมีรัฐธรรมนูญมาแล้วถึง 16 ฉบับ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการร่างตั้งแต่ต้น โดยมีเจตนารมณ์เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สร้างเสถียรภาพทางการเมือง สร้างการตรวจสอบอำนาจรัฐ ส่งเสริมธรรมาภิบาลและการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนโดยรวม ระยะ 5 ปี ของการบังคับใช้รัฐธรรมนูญมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทยอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดีหลังการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมาแล้วกว่า 5 ปี รัฐบาลได้ดำเนินการกระจายอำนาจไปแล้วอย่างเป็นขั้นบันไดเป็นตอน ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ได้เริ่มเรียนรู้เรื่องของการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจและมีการใช้ประโยชน์จากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ดังนั้นสิ่งที่ท้าทายอย่างหนึ่งคือ การประเมินผลการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการประเมินผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทการกระจายอำนาจ การจัดทำตัวชี้วัดประสิทธิผลและประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยใช้กรณีกิจศึกษา 3 กรณี คือ สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโกอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายองค์กรชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี

สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

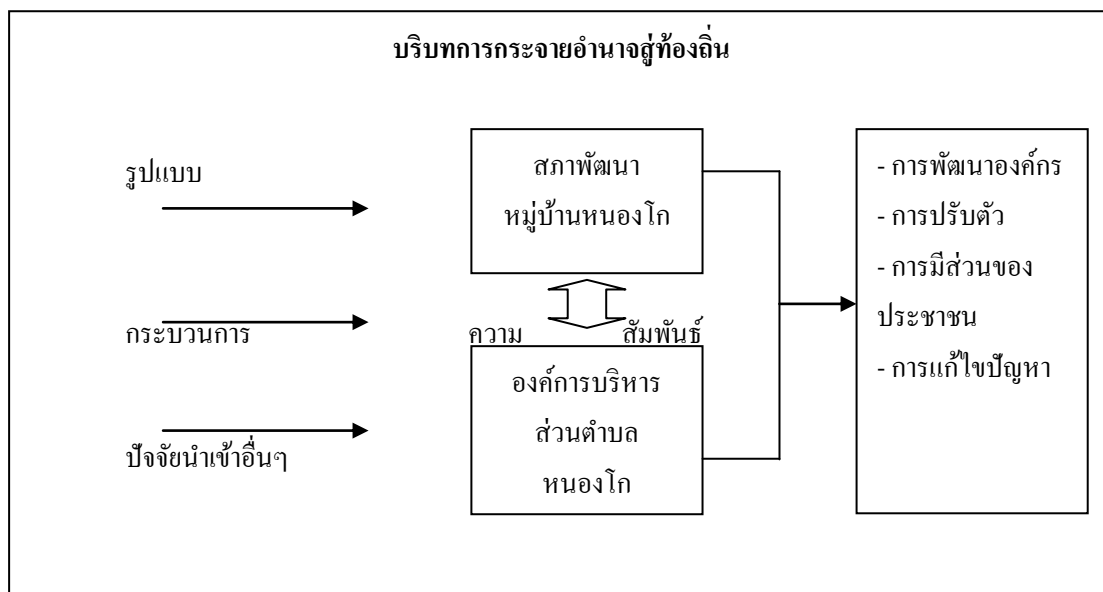
* ผู้อำนวยการ และคณะเจ้าหน้าที่สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า

ประวัติความเป็นมา

สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโกเป็นกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านของตน หมู่บ้านหนองโกตั้งขึ้นประมาณ ปี พ.ศ. 2309 เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่เป็น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม วิถีชีวิตเป็นแบบกึ่งสังคมเมืองกับสังคมสังคมชนบท หมู่บ้านหนองโกมีความพร้อมด้านสาธารณูปโภคอย่างครบครัน เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ มีสถานที่ราชการหลายแห่ง เช่น สถานีอนามัย โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ในหมู่บ้านมีสถานที่สำคัญและสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ อีก เช่น วัดหนองโก บึง (หนองโก) ร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้าน หอกระจายข่าว และนอกจากนี้ยังมีกลุ่มองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโก สหกรณ์บ้านหนองโก กลุ่มประปาหมู่บ้านหนองโก กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน กลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น

สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโก เป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งมาตั้งแต่อดีตมีการบริหารจัดการกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความเชื่อมั่นศรัทธาที่มีต่อกัน การดำเนินงานขององค์กรได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี องค์กร ไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน ไม่มีค่าตอบแทนให้ผู้บริหาร กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเช่น สหกรณ์หนองโก ประปาหมู่บ้าน บัมน้ำมัน รถโดยสารประจำทาง เป็นต้น จวบจนกระทั่งรัฐบาล มีนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นด้วยแนวคิดที่ให้ท้องถิ่นบริหารจัดการตัวเอง โดยใช้องค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรในการจัดการ เพราะเหตุนี้ตำบลหนองโกจึงมีองค์กรพัฒนา 2 องค์กร คือ สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโกที่เป็นองค์กรดั้งเดิม กับ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโก ที่เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาล สำหรับสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาครั้งนี้ คือ สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโกซึ่งเป็นองค์กรดั้งเดิมจัดตั้งโดยผู้ที่มีอุดมการณ์ร่วมกันและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และ น่าเชื่อถือในอดีต จะมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างไรในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ดังนั้นจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

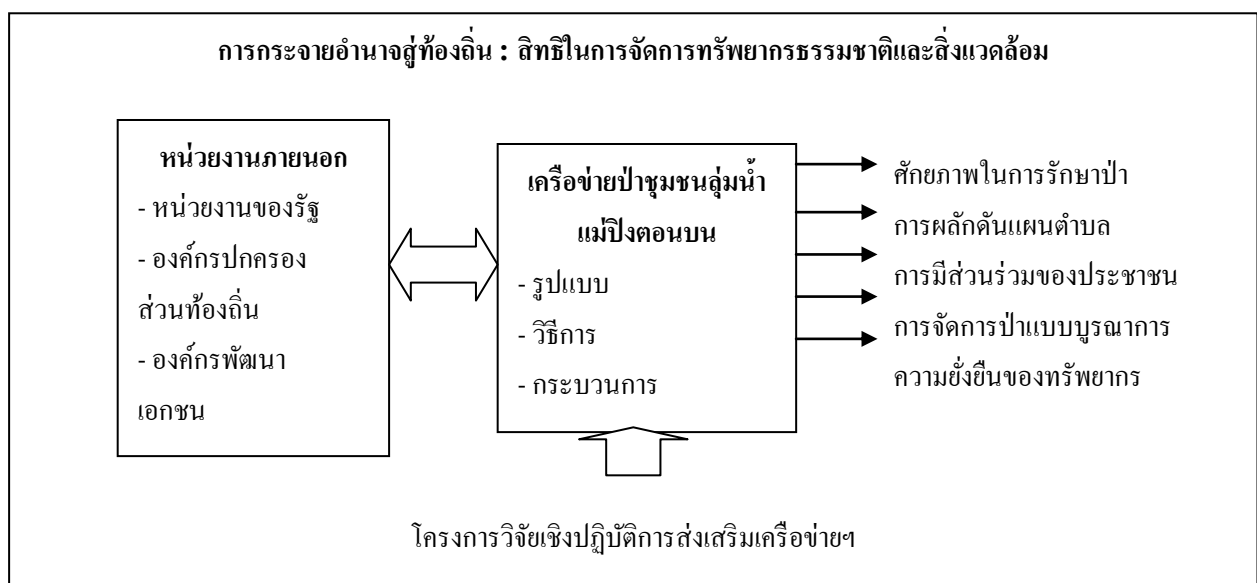
ประวัติความเป็นมา

พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน ในเขตอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุม 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่นะ เชียงดาว เมืองงาย ปิงโค้ง หุ่นข้าวพวงและเมืองนะ พื้นที่ประมาณ 1,250,000 ไร่ กว่าร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมดมีสภาพเป็นป่าที่มีต้นไม้ปกคลุมอย่างหนาแน่น เป็นภูเขาสูงต่ำสลับซับซ้อน เป็นต้นกำเนิดของสายน้ำแม่ปิงที่ไหลไปหล่อเลี้ยงเมืองเชียงใหม่ และลงสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ

เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน เกิดขึ้นจากการรวมตัวของสมาชิกเครือข่ายป่าตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาสนับสนุน มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ปี พ.ศ.2542 มีการขยายฐานสมาชิกจาก 17 ป่า เป็น 22 ป่า ปัจจุบันเครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน อำเภอเชียงดาว เป็นองค์กรชุมชนที่เข้ามาทำหน้าที่ในการเฝ้าระวังตรวจสอบ การบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิง เฝ้าระวังสายน้ำแม่ปิงไม่ให้ใครมาบุกรุกทำลาย และเป็นองค์กรท้องถิ่นที่แบ่งเบาภาระการดูแลรักษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและขยายฐานสมาชิกเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและร่วมเสนอร่าง พรบ.ป่าชุมชน ฉบับประชาชนผ่านรัฐสภาตามสิทธิใน รัฐธรรมนูญ มาตรา 170 เพื่อให้ออกมาเป็นกฎหมายรองรับการใช้ประโยชน์ของชุมชนตามมาตรา 56 และ 79 และสิทธิการดูแลรักษาป่าของชุมชนต่อไป

เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนเป็นอีกกรณีหนึ่งที่ศึกษาโดยมีรูปแบบ ขั้นตอนและวิธีการที่ใช้ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การวางแผนและผลักดันแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล สำหรับกรอบแนวคิดในการศึกษาเป็นดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

องค์กรชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

ประวัติความเป็นมา

องค์กรชุมชนประมงพื้นบ้าน จ. ปัตตานี เกิดจากการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการจับสัตว์น้ำเพื่อขายและยังชีพได้น้อยลง ถูกทำลายเครื่องมืออุปกรณ์ในการหากิน มีการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซียมากขึ้น เนื่องจากทรัพยากรชายฝั่งทะเลลดลง ซึ่งเป็นผลจากการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบทำลายเช่นอวนรุน อวนลาก ซึ่งเป็นการทำลายระบบนิเวศน์ชายฝั่ง ประกอบกับการขาดการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งเพื่อให้มีผลผลิตคืนกลับมา ทำให้ชาวบ้าน ชุมชนเกิดสำนึกร่วมกันและเกิดความรับผิดชอบในการทำการใดๆ เพื่อดำรงอยู่ร่วมกัน อย่างมั่นคงและยั่งยืนในประเทศ และนับเป็นประชาคมท้องถิ่นในนิยามของ

กระบวนการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อร่วมกันคิดและร่วมกำหนดทิศทางแนวทางของการแก้ไข

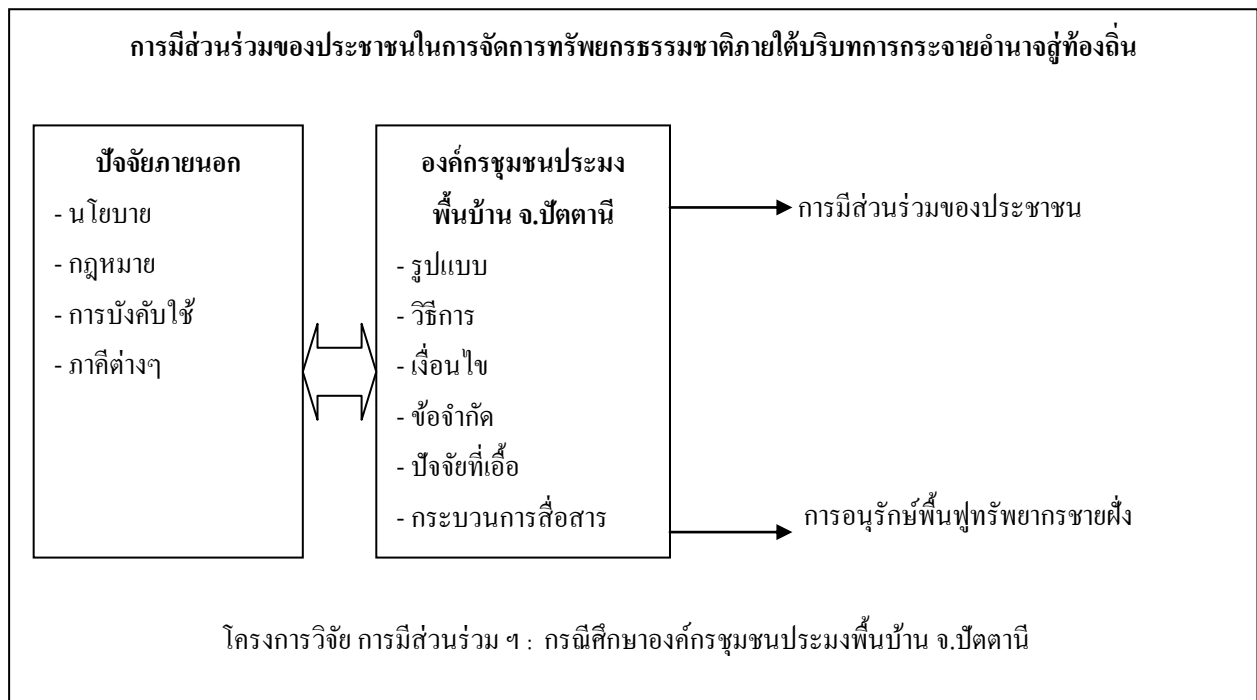
ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ในระดับหมู่บ้าน ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีเริ่มต้นโดยชาวประมงพื้นบ้านที่หมู่บ้านตันหยงเปาว์ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี การเคลื่อนไหวเพื่อบรรลุมิติวัตถุประสงค์ของชมรมเป็นไปอย่างไร้ทิศทางและรุนแรงในช่วงแรก เพราะการห้ามมิให้ทำการประมงด้วยเครื่องมือทำลายล้างนั้นก่อให้เกิดความ ขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

สำหรับเป้าหมายสำคัญของชมรมชาวประมงพื้นบ้านคือ ชายฝั่งมีทรัพยากรเพิ่มขึ้นชาวบ้านทำมาหากินได้ดีขึ้น มีอาหารกินและจนเป้าหมายขั้นสูงสุดคือการไม่มีอวนรุนในประเทศไทย เพราะเชื่อว่าตราบดีที่ยังคงมีอวนรุน อวนลาก ก็เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และจะไม่สามารถ แก้ไขปัญหาระยะยาวได้

การศึกษาครั้งนี้เป็นการหาคำตอบว่า ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีได้ให้ความหมายและรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไรในประเด็นการจัดการทรัพยากรชุมชน นอกจากนี้ต้องการดูรูปแบบและวิธีการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง โดยพิจารณาถึงองค์ประกอบในด้านนโยบาย กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในอดีต ศึกษารูปแบบและกระบวนการสื่อสาร ความร่วมมือระหว่างภาคีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ต้องการที่จะศึกษาเงื่อนไข ข้อจำกัด ปัจจัยที่เอื้อต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมและการจัดการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ตลอดจนต้องการที่จะนำเสนอตัวชี้วัดที่ บ่งบอกความสามารถ ความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กรชุมชนท้องถิ่นในการร่วมกันจัดการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

กรอบแนวคิดในการศึกษา

การประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชน

การประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชนทำการศึกษาใน 3 ส่วน คือ การประเมินศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชน การวิเคราะห์ระบบของการมีส่วนร่วมและประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งทั้งสามส่วนจะทำให้ทราบถึงความสามารถหรือศักยภาพของประชาชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐ

1. การประเมินศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชน

เป็นการประเมินศักยภาพของประชาชนว่ามีศักยภาพมากน้อยเท่าใดที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐ สังคมและภายในกลุ่มของตนเอง การประเมินดังกล่าวใช้เทคนิควิธี การประเมินสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (SWOT Analysis) ซึ่งผลการประเมินดังนี้

1.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกสภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโก

จุดแข็ง (Strengths)

สภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโกมีจุดแข็ง คือ ความเข้มแข็ง ความเป็นปึกแผ่น ความสามัคคีของสมาชิกและผู้นำ โครงสร้างองค์กรไม่ซับซ้อน สิทธิของสมาชิกเท่าเทียมกันไม่มีสายการบังคับบัญชาในการบริหาร แต่จะใช้เวลาไว้วางใจและการมอบหมายงานในการดำเนินการผลประกอบกิจการมีกำไรมาโดยตลอดและการมีกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

จุดอ่อน (Weaknesses)

จุดอ่อนของสหภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโก คือ ระบบการบริหารงานที่ไม่ชัดเจน คณะกรรมการที่มีภาระหน้าที่ของตนเองและการจะหาผู้ทำหน้าที่แทนโดยให้เป็นที่ยอมรับนั้นยาก รายได้จากผลประกอบการไม่แน่นอนและการบริหารงานที่ผิดพลาดในอดีตทำให้เกิดการขาดความเชื่อมั่นศรัทธาจากสมาชิกไปช่วงหนึ่ง

โอกาส (Opportunity)

โอกาสของสหภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโก คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในอดีตส่งผลให้ผลประกอบการของสหกรณ์ฯ มีกำไร ทำให้สามารถขยายกิจการอย่าง ต่อเนื่อง การเป็นชุมชนในชนบทมีวิถีชีวิตมีความผูกพันซึ่งกันและกัน การติดต่อสื่อสารระหว่างกันทำได้รวดเร็วรวมทั้งการรวมพลังขอความช่วยเหลือจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, พอช. ฯลฯ ในเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ

ข้อจำกัด (Threats)

ข้อจำกัดของสหภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโก คือ จากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงที่ผ่านมาจึงส่งผลให้ผลประกอบการของสหกรณ์ฯ ลดลง สภาวะการแข่งขันในตลาดสูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเข้าสู่สังคมเมืองทำให้วิถีชีวิตแนวคิดเปลี่ยนไป กฎระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ ไม่เอื้ออำนวยในการดำเนินงานและการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกที่ไม่ต่อเนื่อง

1.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเครือข่ายป้าชุมชนลุ่มน้ำ แม่ปิงตอนบน อำเภอเชียงดาว

จุดแข็ง (Strengths)

จุดแข็งของเครือข่ายป้าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน คือ ผู้นำและกลุ่มแกนนำเป็น ผู้ที่มีความรู้ มีแนวคิดและมีประสบการณ์ด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนมีอุดมการณ์ที่แรงกล้าในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ โดยใช้วิธีการจัดการแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อชุมชน ตลอดจนมีกลยุทธ์ในการบริหารองค์กรและกลยุทธ์ในการสร้างเครือข่ายพันธมิตร

จุดอ่อน (Weaknesses)

จุดอ่อนขององค์กรฯ คือ การที่องค์กรต้องพึ่งพาผู้นำมากเกินไปซึ่งหากถ้าขาดผู้นำที่เข้มแข็งจะเป็นผลกระทบอย่างรุนแรงกับองค์กร ความเข้มแข็งของการจัดการป่าขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของผู้นำในพื้นที่เช่นกัน คณะกรรมการป้าชุมชนเป็นเพศชายทั้งหมดซึ่งขาดการมีส่วนร่วมจากเพศหญิง องค์กรไม่มีงบประมาณในการดำเนินงานแต่ต้องอาศัยงบประมาณจากภายนอก การขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

โอกาส (Opportunity)

องค์กรเครือข่ายป้าชุมชนเป็นองค์กรที่มีชื่อเสียงจึงได้รับความสนใจจากภายนอก ประกอบกับกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันทำให้ องค์กรได้รับความร่วมมือที่ดี

จากหน่วยงานอื่น การเป็นสมาชิกขององค์กรเครือข่ายป่าชุมชนสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับตนเองได้จึงเป็นที่สนใจของนักการเมืองท้องถิ่นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นสมาชิก มีสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตน

ข้อจำกัด (Threats)

งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกนั้นไม่แน่นอน ประชาชนในบางตำบลไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมขององค์กรเนื่องจากไม่มีพื้นที่ป่าในตำบลของตน การไม่มีกฎหมายรองรับในการทำกิจกรรมขององค์กรฯ

1.3 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

จุดแข็ง (Strengths)

กลุ่มแกนนำและสมาชิกขององค์กรมีอุดมการณ์อันแรงกล้าในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยในการดำรงชีพ การรวมตัวกันที่เข้มแข็งและมีเครือข่าย มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในกลุ่มองค์กรมากยิ่งขึ้น การได้รับสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานซึ่งเห็นผลของ กิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม

จุดอ่อน (Weaknesses)

ขาดการประชาสัมพันธ์ ปัญหาการติดต่อประสานงานกับภายนอก ภาษาที่ใช้ การบริหารงานที่พึ่งพาผู้นำมากเกินไปและการต้องอาศัยความรู้ด้านวิชาการจากภายนอก

โอกาส (Opportunity)

ประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นที่สนใจในปัจจุบัน การได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ทางด้านวิชาการจากภายนอก เรือประมงอวนรุนอวนลากขนาดเล็กย่นดี ให้ความร่วมมือกับองค์กร องค์กรและชุมชนมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตน

ข้อจำกัด (Threats)

แรงกดดันจากธุรกิจเรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่และจากภาคการเมืองประกอบกับการไม่บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและจิตสำนึกของภาครัฐในการแก้ไขปัญหา

2. การวิเคราะห์ระบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การวิเคราะห์ระบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในส่วนนี้เพื่อศึกษาระบบในการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทำการศึกษาในแต่ละกรณีและสรุปภาพของการศึกษาดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงระบบการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทั้ง 3 กรณีศึกษา

ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (Process)	ผลผลิต (Output)	ผลกระทบ (Impact)	ผลลัพธ์ (Outcome)
- รัฐธรรมนูญ การให้ความสำคัญ กับการมีส่วนร่วมใน การจัดการทรัพยากร ในมาตราต่างๆ อาทิ 56, 59, 76, 78, 79,290, 84, 85	- กระบวนการกระจาย อำนาจของ: การอนุรักษ์และจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจชุมชน	- กิจกรรมต่างๆ ใน ชุมชน - โครงสร้างของชุมชน (เครือข่ายต่างๆ และ องค์กรต่างๆ ที่เกิดขึ้น) - กลุ่มต่างๆ ที่สนใจและ มาทำงานร่วมกันกับ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	- ความเข้าใจระหว่าง องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและประชาชน - การลดความกดดัน จากรัฐบาลกลางและ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	- การเสริมสร้าง ฐานเศรษฐกิจชุมชน - มีรูปแบบใหม่ของ การเป็นพลเมืองดี - ความสัมพันธ์ความ ยึดเหนี่ยวและความ เป็นเอกภาพในกลุ่ม ใน ชุมชนและระหว่าง ชุมชน
- กฎหมายอื่นๆ อาทิ พรบ. การกระจาย อำนาจ	- กระบวนการมี ส่วนร่วมที่มาตรการที่ สำคัญ และเป็น ประโยชน์ที่คุ้มค่า	- การเข้าถึงการให้บริการ ต่างๆ ที่ดีขึ้น	- การถ่ายทอดอย่าง ต่อเนื่องขาดความ รับผิดชอบระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและประชาชน	- การเกิดวัฒนธรรม ประชาธิปไตยและธรร มาภิบาล - การพัฒนาอย่าง ยั่งยืน
- ทรัพยากรต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร (บุคลากร, ความรู้, เทคโนโลยี , งบประมาณ, วิธีการ จัดการและทรัพยากร อื่นๆ		- การใช้ทรัพยากรที่ มีคุณค่ามากขึ้น - การทำงานร่วมกัน ระหว่างประชาชน นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ของรัฐ และองค์กร พัฒนาเอกชน	- การมีส่วนร่วมของ ประชาชนที่มากขึ้น - มีการติดต่อสื่อสาร การชุมชนภายในและ ระหว่างชุมชน	

3. การประเมินประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม

การประเมินประสิทธิผลการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาพบว่าทั้ง 3 กรณีศึกษา ประชาชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมกับองค์กรเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นจุดแข็งขององค์กร ในส่วนนี้ทำให้ ส่งผลต่อการขยายเครือข่ายความร่วมมือและการความเข้มแข็งให้กับองค์กร ทำให้บุคคลภายนอกให้ความสนใจและอยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรมากยิ่งขึ้น

ตัวชี้วัดประสิทธิผลและประสิทธิภาพการมีส่วนร่วม

การศึกษาตัวชี้วัดประสิทธิผลและประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมนั้นทำการศึกษาใน 2 ส่วน คือ

1. ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในบริบทของกระบวนการการกระจายอำนาจ

ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในบริบทของกระบวนการการกระจายอำนาจได้ศึกษาในส่วนของปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลลัพธ์ที่ได้ จากการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดในปัจจัยนำเข้าต่างๆ เป็นเรื่องของทรัพยากรเป็นหลัก ส่วนตัวชี้วัดด้านกระบวนการเป็นเรื่องของกิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนงาน การประชุม การติดตามหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ส่วนตัวชี้วัดด้าน ผลลัพธ์นั้นเป็นผลจากการดำเนินกิจกรรมโดยอยู่บนพื้นฐานของตัวชี้วัดที่เป็นปัจจัยนำเข้าต่างๆ เช่น สัดส่วนของการเพิ่มขึ้นของกลุ่มกิจกรรม งบประมาณหรือทรัพยากรที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น

2. ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เป็นการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในประเด็นการรับรู้ข้อมูลท้องถิ่น การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการให้บริการสาธารณะ การพัฒนาเรื่องการเป็นพลเมือง การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในชุมชน การมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ความสัมพันธ์ในชุมชน ความสัมพันธ์นอกชุมชน การมีส่วนร่วมในการติดตามการทำงานของท้องถิ่นและการให้ข่าวสารของท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่าตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนของทั้ง 3 กรณีศึกษาค่อนข้างใกล้เคียงกัน เว้นแต่ประเด็นของการมีเครือข่ายที่เข้มแข็งและการสร้างเครือข่ายภายนอกเท่านั้นที่สภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโกแตกต่างออกไป ซึ่งเนื่องมาจากองค์กรไม่ต้องพึ่งพาภายนอกมากนักและสมาชิกก็เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ตามปกติอยู่แล้ว

ตารางที่ 2 แสดงตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของการกระจายอำนาจ

สภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโก จ.มหาสารคาม	องค์กรชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี	เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
1. รายได้ 1.1 งบประมาณที่ได้รับ การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล 1.2 งบประมาณได้ที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เช่น เงินผ้าป่า 1.3 จำนวนเงินฝาก-ทุน หรือสินทรัพย์ขององค์กร	1. งบประมาณ 1.1 จำนวนงบประมาณที่ได้รับจาก อบต. 1.2 จำนวนงบประมาณที่ได้รับจากภาครัฐ	1. งบประมาณ 1.1 จำนวนงบประมาณที่ได้รับจากภายใน (อบต.) 1.2 จำนวนงบประมาณที่ได้รับจากภายนอก 1.3 อบต.ตั้งงบประมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน 1.4 จำนวนงบประมาณที่ประชาชนมาใช้ในการลงทุน
2. กิจกรรม / โครงการ 2.1 จำนวนกิจกรรมที่ประชาชนดำเนินการเอง 2.2 จำนวนโครงการที่ประชาชน	2. กิจกรรม/โครงการ 2.1 จำนวนครั้งที่เจ้าหน้าที่ร่วมกับประชาชนในการนำเรือออกตรวจจับ	2. กิจกรรม / โครงการ 2.1 สัดส่วนโครงการที่เสนอโดยประชาชนต่อโครงการที่ อบต. ได้ให้จริงตามแผน

เสนอ 2.3 สัดส่วนของโครงการที่เสนอโดยประชาชนต่อ โครงการที่ อบต.ได้ให้จริง 2.4 จำนวนโครงการที่เสนอผ่านประชาคม 2.5 จำนวนโครงการที่เสนอโดยตรง 2.6 รายได้ของประชาชนที่เพิ่มขึ้น	2.2 จำนวนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ออกตรวจจับ 2.3 จำนวนเรือที่ใช้ในการออกตรวจจับ 2.4 จำนวนประชาชนที่ออกเรือตรวจจับ 2.5 ความถี่ในการตรวจจับ 2.6 ความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม	2.2 จำนวนประชาชนที่เสนอโครงการ 2.3 จำนวนกิจกรรมที่ อบต. เข้าร่วม 2.4 จำนวนประชาชนที่ออกตรวจป่า 2.5 จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมป่า 2.6 จำนวนวิชา(เรื่องป่า)ที่สอนในโรงเรียน 2.7 การเชื่อมโยงป่ากับกิจกรรมอื่นๆ 2.8 จำนวนประชาชนที่เป็นวิทยากร
3. กลุ่ม 3.1 จำนวนกลุ่มในหมู่บ้าน 3.2 จำนวนสมาชิกของกลุ่ม 3.3 กิจกรรมของกลุ่ม	3. ทรัพยากร 3.1 ปริมาณทรัพยากร 3.2 รายได้จากการจับสัตว์น้ำ 3.3 ผลผลิตจากการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน	3. ทรัพยากร 3.1 การมีป่า 3.2 ปริมาณผลผลิตที่ได้จากป่า 3.3 การฟื้นฟูสภาพป่า
4. การมีส่วนร่วมของประชาชน 4.1 จำนวนแกนนำที่ได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิก อบต. 4.2 จำนวนครั้งที่ประชาชนเข้าร่วมประชุมกับ อบต. 4.3 จำนวนครั้งการเชิญทั้งที่เป็นทาง การ แ ละ ไม่เป็นทางการ 4.4 จำนวนประชาชนที่ร่วมการตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง 4.5 จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในประชาคม 4.6 จำนวน ประชาชนที่เข้าไปร่วมในการกำหนดแผน 4.7 จำนวน ประชาชนที่เป็นกรรมการในกิจกรรมกลุ่ม 4.8 จำนวนหุ้นในสหกรณ์ 4.9 จำนวนสมาชิกผู้ถือหุ้น 4.10 จำนวนครั้งในการจัดเวทีชาวบ้าน 4.11 การให้ความเห็นของประชาชนอย่างไม่เป็น	4. ก า ร มี ส ่ ว น ร ่วม ข อ ง ประชาชน 4.1 จำนวนเวทีที่จัด 4.2 ประชาชนที่เข้าประชุม 4.3 การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้นำศาสนา 4.4 จ ำนวน ห ลั ก ส ู ต ร ข อ ง โรงเรียน 4.5 จำนวนครั้งของการติดตามผลการปฏิบัติงานทางการต่อข้อร้องเรียนของ ประชาชน 4.6 จำนวนประชาชนที่ติดตามการทำงานในหมู่บ้าน 4.7 การมีกลุ่มภายนอกเข้ามารับผิดชอบงานมากขึ้น	4 การมีส่วนร่วมของประชาชน 4.1 การรวมตัวกันของการรักษาป่า 4.2 จำนวนหมู่บ้านที่ไม่มีปามาขอจัดการร่วมด้วย 4.3 จำนวนข้อร้องเรียนในการบุกรุกทำลายป่า 4.4 จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมประชุม 4.5 จำนวนเวทีที่จัด 4.6 สัดส่วนของประชาชนที่เป็นกรรมการป่าชุมชนต่อประชาชนทั้งหมด 4.7 ประชาคมมีส่วนร่วมกับองค์กรเครือข่ายป่าชุมชน 4.8 ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ 4.9 การเข้ามามีส่วนร่วมของพระสงฆ์

ทางการ 4.12 จำนวนครั้งที่ อบต. จัดเวที 4.13 จำนวนเวทีชาวบ้านที่ จัดขึ้นเอง 4.14 จำนวนครั้งที่ อบต. เข้ามาร่วมในการจัดเวที ชาวบ้าน		
5. การมีส่วนร่วมของราชการ เจ้าหน้าที่ และ อบต. 5.1 สมาชิกของสภาพัฒนาเข้าร่วม ประชุมกับ อบต. 5.2 จำนวนครั้งที่นักวิชาการเข้ามาเปิดเวทีชาวบ้าน 5.3 จำนวนกิจกรรมที่เกิดจากการ ที่นักวิชาการเข้ามาเปิดเวที กับชาวบ้าน	5. การมีส่วนร่วมของราชการ เจ้าหน้าที่ และ อบต. 5.1 การระดมความคิดเห็นจาก ส่วนราชการต่างๆ 5.2 จำนวนครั้งที่นักวิชาการเข้ามา ร่วมเปิดเวที ประชาชน 5.3 การมีหน่วยงานเชิงรุก ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ในท้องถิ่น	5. การมีส่วนร่วมของราชการ เจ้าหน้าที่ และ อบต. 5.1 เทศบาลที่เข้ามาร่วมในการ จัดการ 5.2 อบต.ที่เข้ามาร่วมในการจัดการ 5.3 หน่วยงานราชการที่บังคับใช้ กฎหมาย 5.4 การร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐที่ใช้ ในการจัดการกับประชาชน 5.5 ความร่วมมือของ อบต.กับผู้นำบ้าน 5.6 จำนวนครั้งที่ อบต.เข้าไปร่วมทำ กิจกรรมกับประชาชน 5.7 จำนวนครั้งที่นักวิชาการเข้ามา ร่วมเปิดเวทีชาวบ้าน
6. อื่นๆ 6.1 จำนวนครั้งในการ ประชาสัมพันธ์ 6.2 รูปแบบการเผยแพร่ ข้อมูล ข่าวสาร 6.3 รูปแบบการประชาสัมพันธ์ ของ อบต. 6.4 การมีส่วนร่วมของโรงเรียน 6.5 การมีหลักสูตรให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน	6. กฎหมาย 6.1 การมีกฎหมายที่แบ่งเขต ทะเล 6.2 การบังคับใช้กฎหมายของ รัฐบาลให้มีความชัดเจน 6.3 การปฏิบัติตามกฎหมาย ทุกคน 6.4 การออกกฎหมายไม่ให้เกิด การทำประมงอวนรุน	6 กฎหมาย 6.1 การมี พ.ร.บ.ป่าชุมชน
	7. อื่นๆ 7.1 จำนวนครั้งในการ ประชาสัมพันธ์	7. อื่นๆ 7.1 จำนวนของประชาชนที่ไม่ยอมให้ มีการค้าเชิงพาณิชย์ 7.2 การขยายผลไปยัง 6 อำเภอ

		(แม่แตง พัว , เวียงแหง , ผาง , ชัยปราการ ,แม่อาย) 7.3 การขยายพื้นที่ของชาวเขาดลง 7.4 รายได้จากการทำทัวร์เชิงอนุรักษ์ 7.5 กฎกติกาของหมู่บ้าน 7.6 กลไกทางสังคม 7.7 การใช้มาตรการทางสังคมกับ ผู้ที่ละเมิด
--	--	---

ตารางที่ 3 แสดงตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ประเด็นการมีส่วนร่วม	สภาพพัฒนาหมู่บ้าน หนองโก	เครือข่ายป่าชุมชน อำเภอเชียงดาว	เครือข่ายประมง พื้นบ้านปัตตานี
- การกระจายข้อมูลข่าวสาร	✓ มีการกระจายข้อมูล	✓ มีการกระจายข้อมูล	✓ มีการกระจายข้อมูล
- การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการมีทางเลือกเกี่ยวกับการ ให้บริการสาธารณะของท้องถิ่น (แผนพัฒนาท้องถิ่น)	✓ (ประชาชนมีส่วนร่วม ในการเสนอแผน ผ่านประชาคม)	✓ (ประชาชนมีส่วนร่วม ในการเสนอแผน ผ่านประชาคม)	✓ (ประชาชนมีส่วนร่วม ในการเสนอแผน ผ่านประชาคม)
- มีรูปแบบของการพัฒนาเรื่อง การเป็นพลเมือง (being citizenship)	✓ ใช้หลัก ประชาธิปไตยใน ชุมชน มีกิจกรรม เรียนรู้ร่วมกัน สร้างความ ตระหนักร่วมกัน	✓ ใช้หลัก ประชาธิปไตยใน ชุมชน มีกิจกรรมเรียนรู้ ร่วมกัน สร้างความ ตระหนักร่วมกัน	✓ ใช้หลักประชาธิปไตยใน ชุมชน มีกิจกรรมเรียนรู้ ร่วมกัน สร้างความ ตระหนักร่วมกัน
- การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ในระดับชุมชน	✓ มีการปรึกษาหารือกันอยู่ เป็นประจำ	✓ มีการปรึกษาหารือกันอยู่ เป็นประจำ	✓ มีการปรึกษาหารือกันอยู่ เป็นประจำ
- การมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง	✗ (ขาดเครือข่ายที่เข้มแข็ง)	✓ (มีเครือข่ายที่เข้มแข็งและ เชื่อมโยงกับเครือข่าย อื่นๆ)	✓ (มีเครือข่ายที่ เข้มแข็งและเชื่อมโยงกับ เครือข่ายอื่นๆ)
- ความสัมพันธ์ในชุมชน (inter community)	✓ (มีความสัมพันธ์กันใน ชุมชนเป็นอย่างดี)	✓ (มีความสัมพันธ์กันใน ชุมชนเป็นอย่างดี)	✓ (มีความสัมพันธ์กันใน ชุมชนเป็นอย่างดี)
- ความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก/	✗ (มีความสัมพันธ์กับ	✓ (มีความสัมพันธ์กับ	✓ (มีความสัมพันธ์กับ

ระหว่างชุมชนต่าง ๆ (intra community)	ชุมชนภายนอกน้อย)	ชุมชนภายนอก)	ชุมชนภายนอก)
- การมีส่วนร่วมในการติดตาม การทำงานของท้องถิ่น	✓ (คอยติดตามการทำงานของ ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น)	✓ (คอยติดตามการทำงานของ ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น)	✓ (คอยติดตามการทำงานของ ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น)
- การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข่าวสารการพัฒนาท้องถิ่น	✓ (มีการเผยแพร่ข้อมูลสู่ ชุมชนในเวที ต่าง ๆ)	✓ (มีการเผยแพร่ข้อมูลสู่ ชุมชนในเวที ต่าง ๆ)	✓ (มีการเผยแพร่ข้อมูลสู่ ชุมชนในเวที ต่าง ๆ)
หมายเหตุ ✓ มี ✕ ไม่มีหรือน้อย			

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าทั้งสามกรณีศึกษามีบทเรียนที่คล้ายคลึงกันซึ่งสามารถสรุปเป็นบทเรียนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทการกระจายอำนาจหลังการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาแล้วกว่า 5 ปีดังนี้

1 สรุปบทเรียนจากการศึกษา

จากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง คือ สภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงต้นบน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และองค์กรประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปบทเรียนการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของการกระจายอำนาจได้ดังนี้

1.1 การปรับกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ให้เข้ากับ localization จะทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการรักษาวัฒนธรรมทางสังคมและภูมิปัญญาของตนเองได้ เช่น สหกรณ์ของหมู่บ้านหนองโกที่ต้องปรับให้เข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยใช้การร่วมมือของสังคม

1.2 นโยบายเฉพาะท้องถิ่นมีความจำเป็นต่อการพัฒนาท้องถิ่นและสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วม อาทิ กฎระเบียบที่ออกห้ามการทำการประมงขนาดใหญ่ในเขตจังหวัดปัตตานี

1.3 การมีจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกันนับเป็นการสร้างพลังให้แก่ประชาชนและฝ่ายต่างๆ ในการมีส่วนร่วม การสร้างกระแสการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้จากปัจจัยหลายปัจจัย ดังนี้

1.3.1 ความเชื่อมั่นในการเข้ามามีส่วนร่วม ความเชื่อมั่นในฝ่ายต่างๆ

1.3.2 การพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้และมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วม

1.3.3 การพัฒนาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพในการรองรับการกระจายอำนาจและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.3.4 การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแก่ประชาชน และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องของการมีส่วนร่วมในกระบวนการการกระจายอำนาจไม่ว่าจะเป็นการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

1.3.5 การสนับสนุนด้านทรัพยากรจากหลายฝ่าย ทั้งนี้เพราะทรัพยากรในการเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นสิ่งจำเป็น อาทิงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมที่หากมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจะทำให้ประชาชนมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากนี้การทุ่มเทหรือการนำทรัพยากรของตนเองมาร่วมด้วยนั้นทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ นอกจากนี้การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีการจัดการทำให้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีประสิทธิภาพมากขึ้น (อาทิ กรณีสหกรณ์ หนองโกที่มีการสนับสนุนเทคโนโลยีจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม)

1.4 การทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน หน่วยงานของรัฐ นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นการผนึกกำลังกันในการทำงานหรือดำเนิน กิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน หากมีความพร้อม มีความสมัครใจและให้เกียรติกันและกันเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค จะเป็นการดึงดูดให้ประชาชนสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

1.5 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นการเสริมสร้างพลังของการมีส่วนร่วม อาทิ การจัดการทรัพยากรประมง และป่าชุมชนเป็นการพัฒนาวิถีคิดในการสร้างจิตสำนึก ค่านิยมในการจัดการชุมชน

1.6 การสร้างผู้สืบทอดเจตนารมณ์ในการมีส่วนร่วมโดยวิธีการต่างๆ อาทิ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสอนในโรงเรียนในท้องถิ่น ให้ชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร เยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้จริงจากธรรมชาติ ทำให้เกิดความตระหนักและสนใจที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชน

1.7 การสร้างเครือข่ายในชุมชนและระหว่างชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับเยาวชนเป็นพหุภาคและมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการร่วมมือกันช่วยเหลือกัน สามารถผนึกกำลังสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้

1.8 การมีตัวชี้วัดความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นเองจะทำให้ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้ในการพิจารณาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้มีการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

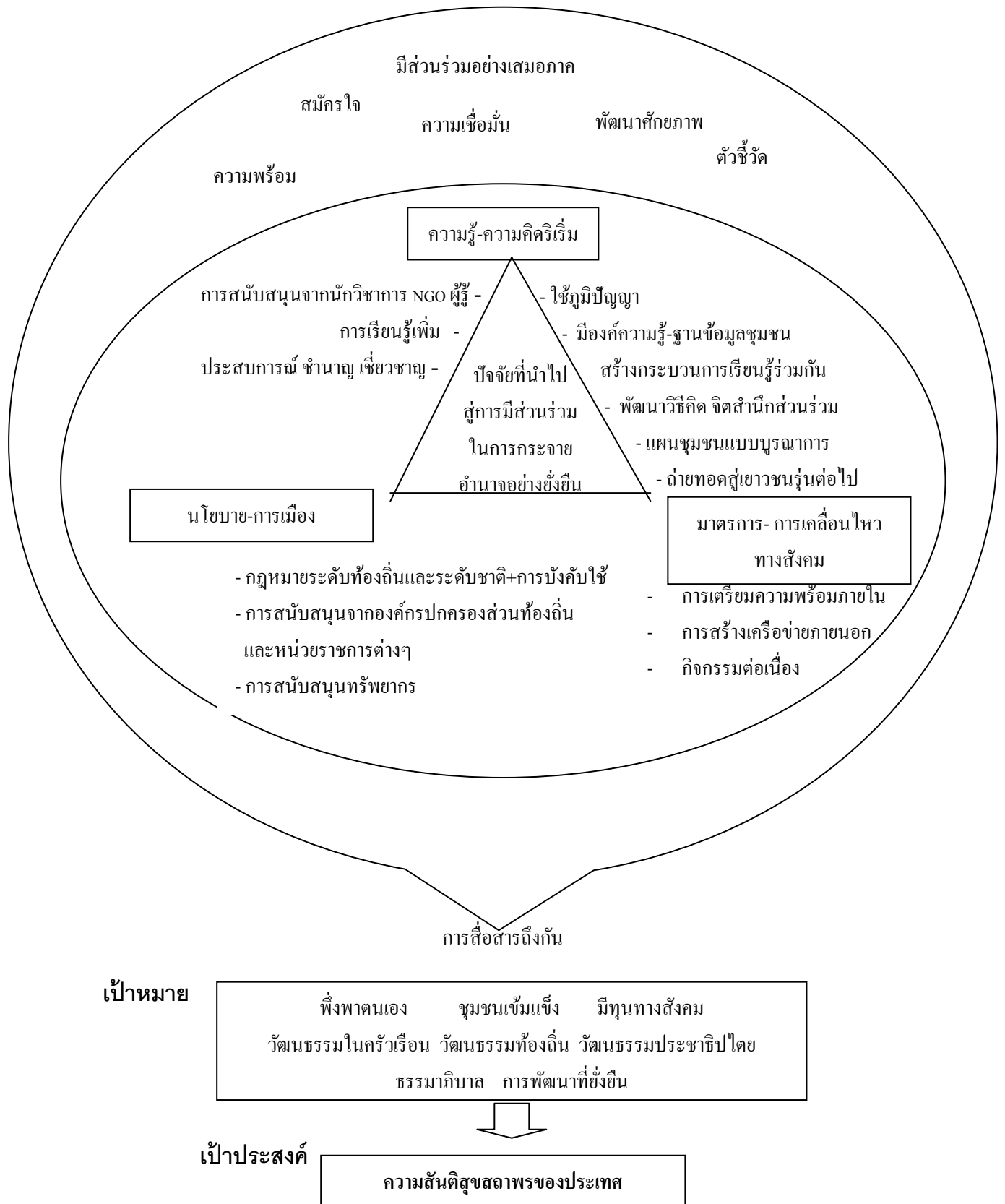
1.9 การมีองค์ความรู้ มีฐานข้อมูลของชุมชนเป็นประโยชน์ในการจัดทำแผนชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมได้ องค์ความรู้ที่นักวิชาการหรือองค์กรพัฒนาเอกชนนำมาเผยแพร่ นับเป็นประโยชน์

ต่อประชาชนในกระบวนการมีส่วนร่วมมากขึ้น หากมีกฎหมายป้าชุมชน เป็นสิ่งที่จะทำให้ประชาชนมั่นใจ ในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรมากขึ้น หรือการบังคับใช้กฎ ระเบียบ อย่างจริงจัง ทำให้ประชาชนเชื่อมั่นในรัฐ และเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นด้วย

1.10 การติดต่อสื่อสารแบบสองทาง เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีข้อมูลต่างๆ อย่าง พอเพียงในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ด้วยความมั่นใจและเชื่อมั่นในกันและกัน

จากบทเรียนที่ได้รับจากการศึกษาสามารถนำมาประมวลเป็นแผนภาพบทเรียนการมีส่วนร่วมจาก การกระจายอำนาจโดยใช้แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของ ศาสตราจารย์ ประเวศ วะสี ในการบูรณา การแนวคิดของการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการกระจายอำนาจ โดยใช้ กรณีสึกษา 3 กรณีสืบเข้าด้วยกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงปัจจัยที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการกระจายอำนาจอย่างยั่งยืน

จากแผนภาพที่ 1 อธิบายดังนี้ ปัจจัยหลัก 3 ปัจจัยของการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ต้องการ คือ ความรู้ การสนับสนุนทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งล้วนมีองค์ประกอบภายในอีกมากมาย อาทิ เรื่องของความรู้ที่หมายถึงการมีองค์ความรู้ มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการใช้ภูมิปัญญา ถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป มีการสนับสนุนทางวิชาการจากนักวิชาการและ NGO และมีการใช้ฐานข้อมูลต่างๆ เพื่อช่วยในการจัดทำแผนชุมชน ส่วนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการสร้างเครือข่ายทั้งภายในภายนอกและระหว่างหน่วยงาน และมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ขณะที่หากจะทำให้การมีส่วนร่วมบรรลุผลจำต้องมีแรงสนับสนุนทางการเมือง อาทิ การมีกฎระเบียบรองรับ มีการสนับสนุนด้านทรัพยากร จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมดนี้ผนึกกำลังทำให้เกิดความพร้อม ความสมัครใจ การมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค เกิดความเชื่อมั่นและมีการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย ทั้งหมดนี้ล้วนนำไปสู่วัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและระดับชาติ มีการดำเนินการโดยยึดหลักธรรมาภิบาลมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งจะกลายเป็นทุนทางสังคมต่อไป เหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดสันติสุขสภาพดีขึ้นในอนาคต

โดยสรุปแล้วการมีทุนทางสังคมเป็นฐานของการทำงานร่วมกันและการมีความจริงใจให้แก่กันจากทุกฝ่ายนั้นจะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถสรุปปัจจัยที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการกระจายอำนาจ ดังแผนภาพข้างต้น ซึ่งประกอบด้วยหลายส่วนดังกล่าว ดังนั้นสำหรับการเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการกระจายอำนาจเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญนั้นควรที่จะให้ความสำคัญในประเด็นปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นดังนี้

2.1 ความรู้-ความคิดริเริ่ม เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอยู่หลายประเด็นด้วยกันในที่นี้ได้มีการจัดเรียงตามลำดับเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น ได้ดังนี้

2.1.1 ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญ การที่คนหนึ่งคนจะมีภูมิปัญญานั้นจะต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนาน มีการรับรู้เรียนรู้ มีการปฏิบัติ เกิดประสบการณ์ เกิดความชำนาญ และการประยุกต์ใช้งาน ถึงจะกลายเป็นภูมิปัญญาขึ้นมา ดังนั้นการที่มีภูมิปัญญาอยู่แล้วนั้น ก็ควรที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์กับสถานการณ์ในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้นก็ควรที่จะมีการส่งเสริมภูมิปัญญาเหล่านั้นให้นำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาต่อไป

2.1.2 องค์ความรู้ ฐานข้อมูลชุมชนและฐานทรัพยากร

ในส่วนขององค์ความรู้และฐานทรัพยากรนั้น มีอยู่แล้วในชุมชนแต่ยังขาดการรวบรวม การบันทึก การถ่ายทอดและการนำมาใช้ ดังนั้นในส่วนขององค์ความรู้ ฐานข้อมูล

ชุมชนและฐานทรัพยากรนั้น ควรที่จะมีการรวบรวม การบันทึก การนำมาใช้ และการถ่ายทอดสืบสานให้ต่อเนื่องจนกลายเป็นวัฒนธรรมก็จะก่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

2.1.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากหัวข้อที่ 4.2.1.2 นั้น ถ้าหากนำสิ่งเหล่านั้นมาเข้าในกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนหรือขององค์กรก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าการทำโดยบุคคลคนเดียว เนื่องจากทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้น จะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้เกิดจิตสำนึกห่วงแหนและความมุ่งมั่นในการพัฒนา

2.1.4 การพัฒนาแนวคิดและจิตสำนึกส่วนรวมนั้นสำคัญเพราะจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและถ้าการพัฒนานั้นเป็นจิตสำนึกร่วมกันของชุมชนของประชาชนก็ยิ่งจะทำให้การพัฒนานั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพราะทุกคนรวมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์และเรียนรู้ร่วมกันสุดท้ายผลประโยชน์ก็จะเกิดกับสังคมโดยรวม

2.1.5 แผนชุมชนแบบบูรณาการ การจัดทำแผนชุมชนหรือแผนของ องค์กรแบบบูรณาการนั้นถ้าเป็นการจัดทำแผนที่มองครอบคลุมในทุกด้านและต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนและการนำไปปฏิบัติ ดังนั้นแผนชุมชนแบบบูรณาการจึงเป็นแนวทางใหม่สำหรับการจัดทำแผนการพัฒนาในปัจจุบันและควรที่จะมีการส่งเสริมการจัดทำแผนแบบบูรณาการดังกล่าวเพื่อประโยชน์สูงสุดและประสิทธิภาพในการปฏิบัติ

2.1.6 การถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งที่คนรุ่นหนึ่งได้สะสมประสบการณ์ การเรียนรู้ การลองผิดลองถูก จนกลายเป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้และปฏิบัติใช้มาช้านาน ถ้าหากไม่มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่ดีๆ เหล่านั้นก็จะหายสาบสูญไป ดังนั้นควรที่จะมีการส่งเสริมภูมิปัญญาองค์ความรู้และ สิ่งดีๆ เหล่านั้นให้กับคนรุ่นลูกหลานต่อไป

2.1.7 การสนับสนุนจากผู้รู้ นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน(NGO)

การเรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด การที่เรามีความรู้ ภูมิปัญญาและองค์ความรู้อยู่แล้วนั้นก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นการได้รับการช่วยเหลือทางด้านวิชาการหรือความรู้ในส่วนที่ยังขาดหายไปจากผู้รู้ในเรื่องนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็น จากนักวิชาการ จากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) หรือผู้รู้อื่นๆ นั้น จึงเป็นสิ่งที่ดีที่ช่วยเติมเต็มในสิ่งที่หายไปและเสริมสร้างความเข้มแข็งในองค์ความรู้ที่มีอยู่ ดังนั้นก็ควรที่จะมีการส่งเสริมเติมเต็มแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรหรือชุมชนมากยิ่งขึ้น

2.1.8 การเรียนรู้เพิ่ม นอกจากการได้รับการสนับสนุนความรู้จากผู้อื่นในหัวข้อที่ 2.1.7 แล้ว ตัวองค์กรเองหรือชุมชนยังต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองไม่ว่าจะใน

ประเด็นใหม่ๆ หรือประเด็นที่ตนเองเชี่ยวชาญอยู่แล้วก็ตาม เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงและขยายขอบเขตความรู้ของตน

2.1.9 ประสบการณ์ ความชำนาญและความเชี่ยวชาญ

การเรียนรู้เพิ่มในหัวข้อที่ 2.1.8 นั้น เมื่อผ่านกระบวนการ ระยะเวลาพอสมควรแล้ว ก็จะกลายเป็นประสบการณ์ ความชำนาญ และเป็นความเชี่ยวชาญในเรื่องใหม่ ๆ เหล่านั้นและสุดท้ายก็จะกลายเป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ที่จะเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังต่อไป ดังนั้นก็ควรที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ดังกล่าว เพื่อการพัฒนาที่ต่อเนื่องต่อไป

2.2 มาตรการ-การเคลื่อนไหว(ทางสังคม)เป็นการมองสภาพภายนอกขององค์กรในประเด็นทางสังคมที่มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งปัจจุบันการเมืองภาคประชาสังคมหรือการเมืองภาคพลเมืองนั้นมีความเข้มแข็งและเป็นส่วนสนับสนุนองค์กรชุมชนและประชาชนเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงได้ทำการวิเคราะห์และเสนอแนะในประเด็นการเคลื่อนไหวของสังคมดังนี้

2.2.1 การเตรียมพร้อมภายในองค์กร เป็นการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้นจะมีผลถึงกันเร็วมากมีสิ่งใดที่เป็นส่วนสนับสนุนหรือขัดขวางองค์กรเกิดขึ้นที่หนึ่งที่ไม่ช้า สิ่งเหล่านั้นก็จะมาถึงองค์กรโดยเร็วเช่นกัน ดังนั้นก็ควรที่จะมีการส่งเสริมการเตรียมพร้อมภายในองค์กรเพื่อรองรับหรือรับมือกับสิ่งเหล่านั้นให้ได้รับประโยชน์สูงสุดหรือเสียหายน้อยที่สุด

2.2.2 การสร้างเครือข่ายภายนอก

การสร้างเครือข่ายภายนอกหรือการเชื่อมร้อยเครือข่ายเป็นการสร้างพันธมิตรและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรในการต่อรองหรือเป็นแรงเสริมในการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งการสร้างเครือข่ายนี้มีหลายๆ กรณีตัวอย่าง เช่น ภาคประชาสังคมและNGO ทำเสร็จมาแล้วและได้ผลจนเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร ดังนั้นจึงควรที่จะมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายกับองค์กรหรือพันธมิตรภายนอก เพื่อความเข้มแข็งขององค์กรและเครือข่ายของตน

2.2.3 กิจกรรมต่อเนื่อง เป็นแบบฝึกหัดตัวหนึ่งที่ช่วยสร้างทักษะและความชำนาญให้กับองค์กร การที่มีกิจกรรมต่อเนื่องจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นควรที่จะมีการส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่อเนื่องในประเด็นต่างๆ ดังกล่าว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ ประสบการณ์และความชำนาญ จนกลายเป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพต่อไป

2.3 การเมือง-นโยบาย เป็นสิ่งที่สำคัญส่วนหนึ่ง เพราะเป็นทั้งปัจจัยหลักและปัจจัยรองในการส่งเสริมหรือขัดขวางองค์กร ถ้าหากเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้กับองค์กรแล้วโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรสูงและง่ายขึ้น แต่ถ้าหากการเมืองเป็นอุปสรรคขององค์กรแล้วโอกาสที่องค์กรจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้นยากลำบากในส่วนของการเมืองนี้อธิบายเพิ่มเติมใน 3 ส่วนดังนี้

2.3.1 กฎหมายระดับท้องถิ่น ระดับชาติและการบังคับใช้ ถือว่าเป็นกรอบในการปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ส่วนการบังคับใช้กฎหมายนั้นเป็นการนำกรอบที่มีอยู่มาใช้เข้มงวดมากขึ้นเพียงใด ซึ่งกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายระดับชาตินั้นควรที่จะส่งเสริมกิจกรรมขององค์กร ซึ่งถ้าเราสามารถเขียนกฎหมายให้สนับสนุนองค์กรและประชาชนแล้ว พร้อมทั้งให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพก็จะเป็นส่วนช่วยในความสำเร็จขององค์กรและการพัฒนาสังคมอย่างดียิ่ง

2.3.2 การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการอื่นๆในพื้นที่เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด อีกทั้งหน่วยงานเหล่านี้มีอำนาจหน้าที่ มีงบประมาณ มีบุคลากร มีข้อมูลและมีความรู้เป็นอย่างดี ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการในพื้นที่ควรที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรและประชาชนในการร่วมกันพัฒนาพื้นที่ของตน ซึ่งหากเป็นไปได้อย่างที่เสนอนั้นท้องถิ่นจะมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วตามทิศทางที่ต้องการ ความขัดแย้งในพื้นที่และการคอร์รัปชันจะน้อยและจะเป็นพื้นที่ธรรมาภิบาลซึ่งทุกภาคส่วนมีความต้องการเช่นนั้น

2.3.3 การสนับสนุนทรัพยากรในความหมายนี้หมายถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการส่วนท้องถิ่นรวมทั้งประชาชนและทุกภาคส่วนในพื้นที่ควรที่จะร่วมมือกันหรือสนับสนุนองค์กรในการปฏิบัติงานตามพันธกิจให้บรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในพื้นที่และประเทศชาติทั้งสิ้น ดังนั้นควรที่จะมีการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนกับองค์กรให้มากขึ้น

2.4 นอกเหนือจากสิ่งที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นนั้น ยังมีส่วนอื่นๆ อีก คือ ความเชื่อมั่น ความสมัครใจ การมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค ความพร้อม การพัฒนาศักยภาพ และตัวชี้วัด ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่จะมองและเปิดกว้างในความคิดที่นอกเหนือการควบคุม แต่จะอยู่ในอุดมคติของแต่ละบุคคลซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานและเป็นส่วนส่งเสริมความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นควรที่จะส่งเสริมส่วนดีเหล่านี้ของแต่ละบุคคลให้นำมาใช้ประโยชน์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (การสื่อสารถึงกัน) ซึ่งกันและกัน

ทั้งหมดนี้เป็นข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกระจายอำนาจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งของชุมชน การมีทุนทางสังคม วัฒนธรรมในครัวเรือน วัฒนธรรม

ท้องถิ่น วัฒนธรรมประชาธิปไตย ธรรมชาติและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมี เป้าประสงค์สูงสุดคือความ
สันติสุขสภาพของประเทศไทยต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2545.

เจมส์ แอล เครตัน. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน. แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2543.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. รายงานการประชุมวิชาการครั้งที่ 3 เรื่อง การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2545.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2543.

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและความคิดเห็นต่อการทำงานของรัฐบาลและองค์กรอิสระ” เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 4 เรื่อง 5 ปี ของการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ 8-10 พฤศจิกายน 2545.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. 100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440–2540. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2545.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. บทเรียนจากการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเพื่อปรับปรุงระบบการเลือกตั้งให้ดีขึ้น. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2543.

ประชัน รักพงษ์. “การส่งเสริมเครือข่ายสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นกรณีศึกษา เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการโครงการส่งเสริมเครือข่ายสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2547.

ประธาน คงฤทธิศึกษากร. **ทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2525.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. **สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวดสิทธิ
เสรีภาพเรื่อง สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน**. นนทบุรี:
สถาบันพระปกเกล้า, 2544.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พุทธศักราช 2542.

ไพลิน เชื้อนทา และ ศุภลักษณ์ ล้อมลาย. **“รัฐศาสตร์ไทยกับศักยภาพในการจัดการความขัดแย้ง.”**
การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 2 ที่โรงแรมปาง
สวนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ 2544.

ยุวดี ตปนียากร และคณะ. **การส่งเสริมเครือข่ายสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจสู่
ท้องถิ่น กรณีศึกษา สภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”**
รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการโครงการการส่งเสริมเครือข่ายสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการ
กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2547.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.

เวรดี ประเสริฐเจริญสุข. **กฎหมายและการใช้มาตรการทางกฎหมายกับการแก้ไขปัญหาและ
ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรทะเล : บทเรียนจากกรณี
ความขัดแย้งการทำประมงปลากะตักประกอบแสงไฟ**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า,
2543.

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และคณะ. **การส่งเสริมเครือข่ายสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการกระจาย
อำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์กรชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี”** รายงานการวิจัย
เชิงปฏิบัติการโครงการการส่งเสริมเครือข่ายสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจสู่
ท้องถิ่น. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2547.

สกนธ์ วรรณวัฒนา และคณะ. “การจัดสรรรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” รายงานการศึกษาโครงการจัดสรรรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2546.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. **ขอบเขตอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับราชการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยตนเอง ตลอดจนรูปแบบและขนาดที่เหมาะสมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2546.

ภาษาอังกฤษ

Boutros-Ghali, Boutros. 2000. An Agenda for Democratization. In B. Holden (Ed.) Global Democracy. New York: Routledge.

Diamond, Larry and Marc F. Plattner. 1998. Democracy in East Asia. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.

Sorensen, George. 1998. Democracy and Democratization: Process and Prospects in Changing World. Boulder, Colorado: Westview Press.

Wasi, Prawase. June 2001. “The Triangle That Moves The Mountain.” API Newsletter, p.9-10.

สัมภาษณ์

กลุ่มผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ตำบลลฐะมิแล อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี. สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2545.

กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชน ตำบลบานา จังหวัดปัตตานี. สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2546.

แดง คงอิน. สมาชิกองค์กรชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2545.

ธวัชชัย วิเศษทักษิณ. กรรมการสหกรณ์หมู่บ้านหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม.

สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2545.

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลภูสะมีแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2546.

พันตำรวจตรีสมชาย ศุภวุฒิ. สารวัตรตำรวจน้ำปัตตานี. สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2546.

หมู่หะมะสุกรี มะสะนิง. ประธานองค์กรชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2545 และ 22 มกราคม 2546.

วสันต์ ศรีวัฒนะ. ประมงจังหวัดปัตตานี. สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2546.

สำราญ จันทะคาม. ประธานสภาพัฒนาหมู่บ้านหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม.

สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2545 และ 4-5 พฤษภาคม 2546.

เว็บไซต์

จันทนา อึ้งชูศักดิ์ และคณะ. การกระจายอำนาจกับความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาสาธารณสุข

ในท้องถิ่นกระทรวงสาธารณสุข: http://www.rdhc.net/help_think/dist.asp.

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น : กระทรวงมหาดไทย

<http://www.thailocalgov.net/menu4.1.html>.

Manktelow, James. 2003. Understanding Strengths Weakness Opportunities and Threats Mind Tools. http://www.mindtools.com/pages/arfile/new_TMC05.htm.